

Enerji Güvenliği Bağlamında Rusya'nın Hazar Enerji Politikası

Russia's Caspian Energy Policy In The Context Of Energy Security

Göksu ÖZDEMİR*

* Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler A.B.D.

Yüksek Lisans Öğrencisi

E-mail: goksuoozdemir@gmail.com

 ORCID: [orcid.org/ 0000-0001-9139-2465](https://orcid.org/0000-0001-9139-2465)

Öz

Enerjinin önemi hayatın her alanında artmakta ve devletlerin dış politikalarında temel hedeflerden biri haline gelmektedir. Enerji kaynaklarına sahip olmak veya enerji kaynaklarının zengin bulunduğu bölgeler üzerinde egemen güç olmak devlet politikalarının en temel önceliklerindedir. Devletler arasındaki bu güç yarışı ise enerjinin korunması, güvenli iletimi gibi önemli sorunları ortaya çıkarmıştır. Enerji güvenliği ise Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde gündeme gelmiş ve yeni bir güvenlik alanı olarak kabul edilmiştir. Enerji güvenliği alanındaki riskler günden güne değişen, yenilenen bir gelişim göstermektedir. Dünyanın ikinci önemli enerji kaynağı bölgesi olan Hazar, devletlerin ilgisini yüzyıllardır çekmektedir. Özellikle 21. yüzyılda doğal gaz ve petrol rezervleri zenginliği ile enerji üretiminin odak noktası Hazar bölgesi haline gelmiştir. SSCB'nin dağılması sonrasında beş devletin bulunduğu Hazar bölgesinde hukuki statü sorunun yanında enerji güvenliğine dair tehditlerde gündeme gelmiştir. Bölgede yer alan beş devletin yanı sıra diğer büyük güçlerde enerjiye ulaşmak için birbirleriyle çeşitli sorunlar yaşamaktadırlar. Bu çalışmada bölgenin en güçlü devleti olan Rusya'nın Hazar bölgesindeki politikaları enerji güvenliği kavramı bağlamında incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Enerji, Rusya, Hazar Bölgesi, Enerji Güvenliği, Hukuki Statü Sorunu.

Abstract

The importance of energy is increasing in all areas of life and it has become one of the main targets in the foreign policies of the states. Owning energy resources or being a sovereign power over regions where energy resources are rich is one of the most basic priorities of state policies. This power race between states has revealed important problems such as energy protection and safe transmission. Energy security, on the other hand, came to the fore in the international system after the Cold War and was accepted as a new security area. The risks in the field of energy security show a renewed development that changes day by day. The Caspian, the world's second most important energy resource region, has attracted the attention of the states for centuries. Especially in the 21st century, the Caspian region has become the focal point of energy production with its richness of natural gas and oil reserves. After the disintegration of the USSR, in the Caspian region, where there are five states, besides the legal status issue, threats to energy security have come to the fore. In addition to the five states in the region, other great powers are experiencing various problems with each other in order to reach energy. In this study, the policies of Russia, the most powerful state in the region, in the Caspian region are examined in the context of the concept of energy security.

Keywords: Energy, Russia, Caspian Region, Energy Zone, Legal Status Issue.

To Cite This Article/Bu Makaleye Atf İçin: Özdemir, G. (2022). Enerji Güvenliği Bağlamında Rusya'nın Hazar Enerji Politikası. *Journal of Diplomatic Research*, 4(2), 85-99.

Giriş

İnsan hayatının devam ettirilmesinde önemi her geçen gün artan enerji kavramı, yükselen talep nedeniyle, fiyatlarda meydana gelen yükselme ve Rusya-Ukrayna Savaşı'nın etkisi ile daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Devletler açısından kuşkusuz en önemli ihtiyaç olan enerjinin sağlanması konusu dış politika stratejilerini belirleyen en önemli sorunlardan biridir. Enerjinin üretilmesinde ve taşınmasında uygun maliyetler, kesintisiz iletim, çevresel zararların en aza indirgenmesi gibi anlamlara gelen enerji güvenliği, devletlerin politikalarında temel amaçlardan biri haline gelmiştir. Teknolojik gelişmeler, çevresel etmenler ve terörizm gibi çeşitli faktörlerin yarattığı tehditler enerji güvenliğini etkilenmektedir.

Çalışmada enerji güvenliği kavramının, Hazar bölgesi üzerinden incelenmesindeki amaç enerji kaynakları zenginliğinde Orta Doğu'dan sonra gelen ikinci bölge olmasıdır. Hazar bölgesi tarihsel süreçte önemini arttırmasının yanı sıra hukuki statüsü sorunu nedeniyle de ülkelerin dikkatini çekmiştir. Bölgenin iktisadi ve teknolojik açıdan en önemli gücü olan Rusya ise başat aktör olma mücadelesine günümüzde de devam etmektedir. Soğuk Savaş'ın bitişine Hazar bölgesinin egemenliğini Rusya ve İran paylaşmıştır. SSCB'nin dağılması sonrasında yeni bağımsızlık kazanan devletlerle paylaşım konusunda sorun yaşayan Rusya Federasyonu bölgeye yönelik politikalarında da değişiklik yapmıştır. Çalışmanın amacı Hazar bölgesine yönelik Rusya Federasyonu'nun enerji güvenliği politikasının değerlendirilmesidir. Bölgenin hukuki statüsünün 2018 yılında imzalanan antlaşmayla belirlenmesi ve beş kıyıdaş ülkenin aldığı ortak kararlar ile diğer ülkelerin müdahalelerine engel olunması ve eşitlik ilkesinin benimsenmesi Rusya'nın stratejilerinin çerçevesini oluşturmaktadır. Ayrıca Rusya'nın özellikle doğal gaz konusundaki liderliğini diğer ülkeler için koz olarak kullanması da enerji güvenliğine tehdit oluşturmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde enerji ve enerji gü-

venliği hakkında yaygın tanımlamalar üzerinden literatür taraması yapılmıştır. İkinci bölümde çalışmanın inceleme alanı olarak seçilen Hazar bölgesi hakkında genel bir bilgilendirme yapılmış ve bölgenin en önemli sorunu olarak değerlendirilen hukuki statü sorunu incelenmiştir. Hazar bölgesinde enerji güvenliği ile ilgili sorunlar ve alınan önemlere değinilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Rus dış politikasının genel hatları çizilmiş, politikasının temel taşlarından enerji ve enerji güvenliğine ilişkin doktrinler açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise önceki bölümlerde açıklanan ve çalışmanın esas konusu olan Hazar bölgesinde Rusya'nın enerji güvenliği politikaları anlatılarak genel bir değerlendirme yapılmıştır.

I. Enerji Güvenliği

Enerji, endüstriyel üretimin ya da ulusal ekonomilerin üretim, dağıtım ve tüketim sürecinde ihtiyaç duyduğu kaynakların tamamını açıklayan bir kavramdır (Çetinkaya, 2019: 17). Enerji kaynaklarından kömür, petrol ve doğalgaz her geçen gün artan ihtiyaç nedeniyle önemini korumaktadır. Ülkelerin sanayilerinde gelişebilmeleri, teknolojik ilerlemelerinin duraksamaması ve ekonomik büyümelerinin sürdürülebilmesinin sağlanması için insan yaşamının ihtiyaç duyduğu enerji zenginliğine sahip olma isteği uluslararası alanda birçok çatışmaya ve mücadeleye neden olmuştur (Özalp, 2015: 104). Enerji kaynakları yeryüzünde eşit dağılmamıştır. Asimetrik dağılım nedeniyle ülkeler arasında enerjiye sahip olma ya da enerjiye kolay ulaşım gibi çeşitli sorunlar yaşanmıştır. 21. yüzyılda enerjiye sahip ülke, güce de sahip olmakta ve uluslararası sistemde daha etkin olduğundan üstünlük sağlamaktadır. Devletlerin bu üstünlüğe sahip olma istekleri aralarında çatışmalar çıkmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra enerji kaynaklarının ve ona sahip ülkenin güvenliğinde sorunlara neden oluşturmaktadır.

Enerji güvenliği, Uluslararası Enerji Ajansı'nın (UEA) tanımına göre; enerji tedarikine yönelik

endişelerin öncelikli olarak değerlendirilmesi ve uygun fiyatlandırma ile kesintisiz enerjiye ulaşabilmek anlamına gelmektedir (Erkal, 2018: 65). UEA enerji güvenliği kavramını; uzun dönemli ve kısa dönemli olarak iki süreç olarak incelemiştir. Buna göre uzun dönemli enerji güvenliği kalınma ve çevresel etkenler ile enerji sağlanmasına yönelik yatırımlar kastedilirken, kısa dönemli enerji güvenliği ile talep ve enerji sağlanmasındaki değişimlerin önlenmesine yönelik tedbirlerin alınması ifade edilmektedir (Karataş, 2022: 49). Mitat Çelikpala ise enerji güvenliğinin denizlerdeki petrol ve doğalgaz platformları, taşımada kullanılan boru hatlarının korunması, taşıma güzergâhlarının güvenliği, rafineri ve depo tesislerinin korunması gibi geniş kapsamlı ve çok boyutlu bir konu olduğunu vurgulamaktadır (Çelikpala, 2014, 85). Barry Barton ise 2004 yılında yaptığı çalışmada enerji güvenliğini “Bir devletin, vatandaşlarının ve işletmelerinin hepsinin veya birçoğunun, gelecek dönemde enerji kaynaklarına ciddi hizmet kesintisi olması riskinden uzak, uygun fiyatlarla kendisine yetecek kadar erişilebilirliği” (Barton, 2004: 490). Bu kavram 1970’li yıllarda petrol krizleri nedeniyle enerji literatürüne dâhil olmuş, Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni bir güvenlik alanı olarak kabul edilmiş ve AB komisyonunun 2001 tarihli “Enerji Arz Güvenliği Bir Avrupa Stratejisine Doğru” çalışması ile geniş anlamda etkisini göstermeye başlamıştır. İlerleyen süreçte de uluslararası alanda meydana gelen değişiklikler ile ülkelerin dış politika kararlarının alınmasında da önemli bir yer edinmiştir (Çetinkaya, 2019: 73). Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve küreselleşme ile yeni pazarların oluşması, piyasaların bütünleşmesine olumlu katkılar yapmıştır (Çelikpala, 2014: 81). Günümüzde ise sadece politikacıların değil iş dünyasının ve akademinin de dikkatini çeken bu alanda yapılan çalışmaların sayısında artış yaşanmaktadır. Enerji güvenliği hem siyasi hem coğrafi hem de ekonomik açıdan önem taşımaktadır. Enerji güvenliğinin boyutları; kullanılabilirlik, satın alınabilirlik, erişilebilirlik ve kabul edilebilirlik olmak üzere dört unsurdan oluşmaktadır (Carvajal, vd., 2022: 2).

Enerji politikalarında, güvenlik sorunlarına bağlı olarak değişiklik olmaktadır. Enerji güvenliğinin sağlanabilmesinde arz ve talep arasındaki ilişkinin önemi bilinmektedir. Enerji arz güvenliği “enerji kaynaklarının üretilmesi, ulaştırılması ve tüketimi etkinliklerini içeren, iletiminin ve rağbetinin kâfi düzeyde ve niteliği iyi olarak, uygun ücretlendirme ile süreklilik içerisinde ve doğaya duyarlı şekilde sağlanmasıdır” şeklinde açıklanmıştır (Özalp, 2015: 104). Enerji arzını etkileyen dört faktörün varlığından söz edilmektedir. Bunlar; fiziki faktörler, üretim maliyetleri, teknoloji ve politik gelişmelerdir (Özel Özcan, 2020: 366). Enerji arz güvenliğinin oluşturulmasında dışa bağımlılık önemli bir sorundur. Dışa bağımlılığın mümkün olduğunca azaltılması ve kaynakların tükenmesine yönelik tedbirlerin alınması önemlidir. Her geçen gün enerji fiyatlarında artış yaşanması, fosil yakıtların azalarak tükenmeye yaklaşması, alternatif yeni kaynakların yetersiz olması, teknolojik gelişmelerin getirdiği ticari yükümlülükleri karşılayabilecek düzeyde olunmaması ve küresel ısınma gibi etkenler enerji arz güvenliği konusundaki güncel sorunlar arasındadır (Çetinkaya, 2019: 77-78-79).

II. Hazar Bölgesi Ve Enerji Güvenliğinin Sağlanması

Hazar Bölgesi Hakkında Genel Bilgilendirme

Dünyanın en büyük kıtası, enerji kaynaklarının dörtte üçüne sahip, dünya nüfusunun yaklaşık %75’inin yaşadığı ve büyük devletlerin uğruna mücadeleler verdiği Avrasya, tarih boyunca önemini aynı şekilde muhafaza etmeye devam etmektedir (Brzezinski, 2020: 52-53). Hazar bölgesi, Avrasya’nın tam orta noktasında (kalbinde) konumlanan 370 bin kilometrelik alanıyla okyanuslarla bağlantısı olmayan en büyük kapalı su havzasıdır. Coğrafi açıdan ise Azerbaycan, Kazakistan, İran, Rusya ve Türkmenistan’ın ortasında bulunan Hazar havzasının, kuzey güney arasındaki uzunluğu 1120 kilometre, doğu batı arasındaki uzunluğu ise 320 kilometredir (Aslanlı, 2018:

5). Coğrafi konumuna göre değerlendirildiğinde hem Orta Asya, Kafkasya ve Mezopotamya'nın ortasında olması hem de göç yolları güzergâhında bulunması ile diğer devletlerin ilgisini çekmektedir (Kocaman, 2018a: 100). Bölgenin önemi aslında petrol ve doğal gaz rezervlerinin zenginliğidir. Tahmini 200 milyar varillik petrol ile dünya petrol rezervinin yaklaşık %16'sına ve 10 milyar metreküp doğal gaz rezervi ile dünya doğal gaz rezervinin yaklaşık %9'una sahiptir (Kahraman ve Merdan, 2020: 438). Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund-IMF)'na göre Hazar ülkeleri, petrol, doğal gaz, kömür gibi yenilemeyen kaynakların ihracat değerleri %25'ten yüksek olduğundan "kaynak zengini" olarak nitelendirilmektedir (Karatayev ve Hall, 2020: 2). Hazar'a kıyaslı olan ülkelerin haricinde bu bölgede bulunan Ermenistan, Gürcistan ve Özbekistan petrolün pazarlanmasında rol oynamaktadır.

Uluslararası Enerji Ajansı'nın verilerine göre Hazar Havzası'ndaki ispatlanmış petrol rezervi 15-40 milyar varil, olası rezervleri 10-150 milyar varil arasındadır. İlaveten ispatlanmış doğal gaz rezervi 8 trilyon metreküp civarındadır. ABD Enerji Bakanlığı'na göre Hazar Havzası'nda 17-33 milyar varil arasında kanıtlanmış petrol rezervi bulunmaktadır. Olası rezervlerin dahil olmasıyla 260 milyar varile sahip bölge, dünya rezervlerinin %25'idir.

2021 yılı verilerine göre; Hazar'a kıyıdaş ülkelerin 2020 sonu petrol toplam kanıtlanmış rezerv oranları şöyledir (BP Statistical Review of World Energy, 2021: 16):

Azerbaycan	7.0 milyar varil	%0.4
Kazakistan	30.0 milyar varil	%1.7
Rusya Federasyonu	107.8 milyar varil	%6.2
Türkmenistan	0.6 milyar varil	
Özbekistan	0.6 milyar varil	

2021 yılı verilerine göre; Hazar'a kıyıdaş ülkelerin 2020 yılı petrol üretim oranları şöyledir (BP

Statistical Review of World Energy, 2021: 19):

Azerbaycan	35.1 milyon ton
Kazakistan	96.1 milyon ton
Rusya Federasyonu	524.4 milyon ton
Türkmenistan	10.3 milyon ton
Özbekistan	2.1 milyon ton

2021 yılı verilerine göre; Hazar'a kıyıdaş ülkelerin 2020 yılı sonu doğal gaz toplam kanıtlanmış rezerv oranları şöyledir (BP Statistical Review of World Energy, 2021: 34):

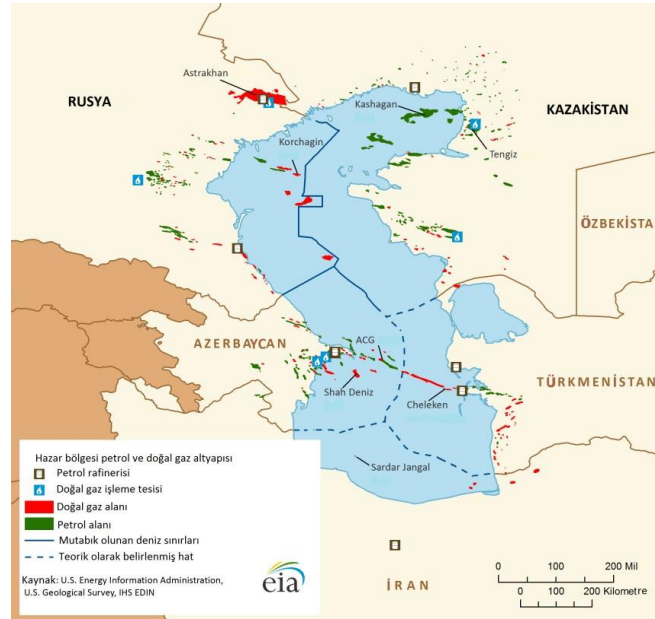
Azerbaycan	2.5 trilyon ³	%1.3
Kazakistan	2.3 trilyon ³	%1.2
Rusya Federasyonu	37.4 trilyon ³	%19.9
Türkmenistan	13.6 trilyon ³	%7.2
Özbekistan	0.8 trilyon ³	%0.4

2021 yılı verilerine göre; Hazar'a kıyıdaş ülkelerin 2020 yılı doğal gaz üretim oranları şöyledir (BP Statistical Review of World Energy, 2021: 36):

Azerbaycan	25.8 milyar m ³
Kazakistan	31.7 milyar m ³
Rusya Federasyonu	638.5 milyar m ³
Türkmenistan	59.0 milyar m ³
Özbekistan	47.1 milyar m ³

Hazar Bölgesinde Güvenliği Tehdit Eden Sorunlar

Hazar bölgesi, 19. yüzyılda Rus Çarlığı ve İngiliz İmparatorluğu arasında "Büyük Oyun"un sahnelendiği bölge olmuştur. Hazar'ın da içinde yer aldığı bölge olan Orta Asya'da, egemen olma mücadelesine girişen Rus Çarlığı ve İngiliz İmparatorluğu bölgeyi işgal etmeyi çalışmışlardır (Efeğil ve Özsavaş, 2013: 45). Hazar bölgesi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılmasından sonra da önemini arttırmış ve diğer uluslararası aktörlerin dikkatini çekmiştir. Bölgede bulunan ve bağımsızlığını yeni kazanan devletler güçlenerek uluslararası alanda etkinliklerini

Harita 1: Hazar Bölgesi'nin Enerji Kaynaklarından Doğal Gaz ve Petrol Altyapısı ("Overview of Oil and Natural Gas in the Caspian Sea Region", EIA, https://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/regions_of_interest/Caspian_Sea/caspian_sea.pdf)

arttırmaya yönelik politikalar izlemişlerdir. Bu politikalarının yanı sıra bağımsızlığını kazanan ülkeler, Avrupalı devletler için de daha çekici hale gelmişlerdir. Böylece Hazar'a kıyıdaş olmayan aktörlerin de bölgeye müdahalesi ve bölgede etkin olma mücadelesi başlamıştır (Çetinkaya, 2019: 137).

Hazar bölgesi dünya üzerindeki en önemli ikinci zengin enerji kaynağı merkezidir. En zengin bölge olan Orta Doğu'da yaşanacak sorunlar Hazar'ın önemini arttırmakta ve dikkatleri bu bölgeye yöneltmek, risklere açık hale getirmektedir. Bölgenin en önemli aktörü Rusya'nın politikaları da bölgedeki istikrar üzerinde doğrudan etkilidir. Rusya'nın çıkarlarını öncelikle kendisinin aleyhine olabileceğini öngördüğü ve Avrupalı devletlerin enerji alanında gerçekleştirmeye çalıştıkları projeleri engelleme politikası izlediği bilinmektedir. Ayrıca Rus şirketlerinin bölgeye yaptıkları yatırımları desteklemişse de statü belirlenmesine dair Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan'ın imzaladığı anlaşmayı tanımamıştır. Rusya'nın dış politikasında yaşadığı sorunların çözümünde enerji kozunu kullanarak kendi isteğine göre yönlendirme çabaları da Hazar bölgesini etkileyen başka bir sorundur. Rusya'nın kendi

politikalarına uygun hareket etmeyen devletlere karşı müdahalede bulunması ve bu yönde yaptırımları arasında enerji akışını durdurması uluslararası alanda tepkilere neden olmaktadır. Bu gelişmeler enerji tedariği konusunda Rusya'ya tâbi olan Avrupa ülkeleri için alternatif tedarikçi ve güzergah ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Enerjinin taşınmasında en uygun fiyatlı ve güvenilir yöntem olarak tercih edilen boru hatlarını korumak hem kıyıdaş devletler hem de enerji alıcısı devletler için önem teşkil etmektedir (Kocaman, 2018b: 156).

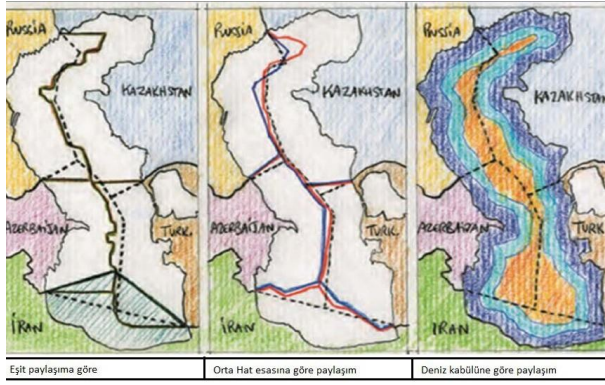
Bölgenin önemli sorunlardan biri silahlanmadır. ABD'nin NATO aracılığıyla bölgede askeri çalışmalar yaparak yerleşmeye çalışması Rusya'yı rahatsız etmiş ve yeni politikalar izlenmesine neden olmuştur. Şanghay İşbirliği Örgütü ve BDT ülkelerini kapsayarak askeri alanda iş birliği yapma amaçlı Kolektif Güvenlik Örgütü kurulmuştur. Bu iki örgütün silahlanma politikalarından rahatsız olan bölgedeki diğer devletler ABD ve Rusya ile iş birliği yaparak silahlanma yarışına katılmışlardır. Ayrıca silahlanma yarışı ile paralel olarak bölgenin çevresi nükleer güce sahip önemli aktörler tarafından çevrilmiştir (Kocaman, 2018b: 158).

11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında bölgede terörizm tehdidi de risk yaratan bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. ABD, saldırı sonrasında Orta Doğu'ya dönem dönem müdahale ederek istikrar sağlamaya yönelik olduğunu söylediği girişimlerde bulunmuştur. ABD, Avrasya'ya açılan kapı olarak değerlendirdiği Afganistan'dan başlayarak Kırgızistan ve Özbekistan'da kurduğu askeri üsleri vasıtasıyla terörle mücadelesinin "birinci perde" olarak adlandırılan sürecine Orta Asya'dan başlamıştır. ABD, bölgedeki ülkeler ile ekonomik, siyasi, soyal, kamu yönetimi, ticaret, uyuşturucu ve kaçakçılıkla mücadele konularında da ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır (https://tasam.org/tr-TR/Icerik/241/buyuk_orta_asya_projesi_ve_ikinci_buyuk_oyun). 2014'ten itibaren de ABD'nin kademeli olarak Afganistan'dan çekilmeye başlaması uluslararası alandaki etkin diğer aktörlerin bölgeye dahil olmasını sağlamaya yönelik politikasının bir gereğidir (Güdül ve Labib Raof, 2020: 34). Bu gelişmeler enerji güvenliğine yeniden dikkat çekmiş ve tehditlerin sadece uluslararasıdaki geleneksel tehdit kategorisinde yer almadığını ekonomik ve siyasi yönü olduğunu da göstermiştir (Özel Özcan, 2020: 372). ABD'nin dikkatinin Ortadoğu bölgesine kayması üzerine Yeni Büyük Oyun'un "ikinci perde"si başlamış ve Büyük Ortadoğu Projesi önce Irak'ta sonra bölgedeki diğer ülkelerde direnişle karşılaşmıştır (Amirbek, 2001: 297-298). Orta Doğu bölgesinde yaşanan istikrarsızlık ve terör sorunu nedeniyle Hazar bölgesinin önemi artmakta ve bu bölgede de silahlanma yarışı yaşanması nedeniyle tehditlere açık hale gelmektedir. Ayrıca terör sorunları enerji kaynaklarının taşındığı boru hattı güvenliğini de riske atmaktadır.

Hazar Statüsü Sorunu

Hazar bölgesi ile ilgili uluslararası alanda en önemli konu hukuki statüsü sorunudur. Hazar'ın deniz veya göl statüsünün hangisi ile değerlendirileceğine dair bu sorun hukuki olmasının yanı sıra siyasi ve ekonomik açıdan da tartışılmaktadır. Sorun sadece kıyıdaş beş ülke için değil

uluslararası sistemde etkin diğer devletler için de önemlidir. Sorunun tarihsel gelişimine baktığımızda Hazar'a yönelik ilk antlaşmanın 1729'da Ruslar ve Persler arasında imzalanan Reşt Antlaşması olduğu görülmektedir. Bu antlaşma ile Rusların bölgedeki üstün konumu öne çıkmaktadır. Ancak İran, Rusların güneye inme hedefi nedeniyle bölgede yaşanan sorunlardan etkilenmiştir. Rusya ve İran arasında imzalanan 1813 Gülistan Antlaşması ve 1828 Türkmençay Antlaşması'nın sonucu olarak İran'ın bölgedeki etkinliği sınırlandırılmıştır. 1917 yılında Bolşevik İhtilali ile yönetiminde değişiklik yaşayan Rusya, 1921 yılında o tarihten önce imzalanan bütün anlaşmaların iptal edilmesine dair karar almıştır. Bu nedenle 26 Şubat 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması'yla, SSCB ve İran arasında serbest dolaşımda ve silah bulundurmada eşitlik sağlanmasının yanı sıra diğer ülkelerin bölgeden uzaklaştırılmasını içeren maddeleri ile öne çıkmıştır. Soğuk Savaş'ın bitişi sonrası SSCB'nin dağılması ve bölgede yeni bağımsız devletlerin varlık göstermeye başlaması nedeniyle önceki antlaşmalar iptal edilmiştir. 1992 yılında "Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Üyesi Devletlerin Devlet Sınırlarının ve Deniz Ekonomik Bölgelerinin Korunması Konusunda Antlaşma" imzalanmış ve enerji kaynaklarına yönelik mücadele nedeniyle ülkelerin güvenlik önlemleri ön plana çıkmıştır. "Asrın Anlaşması" olarak bilinen "Hazar Denizi'nin Azerbaycan Sektöründe Azeri, Çırağ ve Güneşli Petrol Yataklarının Ortak Kullanımı ve Bölümü başlıklı Uluslararası Anlaşma" 20 Eylül 1994 tarihinde imzalanmış ve Batı şirketlerinin enerji sektöründe yatırımlarına imkan sağlanmıştır (Kocaman, 2018a: 102). Statü sorununa yönelik olarak en önemli çalışma 1995'te yapılmış ve kıyıdaş devletlerin ortak düşünceleri etrafında şekillendirilerek anlaşmanın sağlanması için çalışılmıştır. Rusya, İran ve Türkmenistan arasından 1996'da imzalanan anlaşmaya göre Hazar'a kıyıdaş ülkeler arasında enerji kaynakları eşitlik esasına göre paylaşılacaktır. 1998'de Rusya ve Kazakistan arasında yapılan ve bölgesel sınırların belirlendiği anlaşma, İran ve Türkmenistan'ın ortak bildirisiyle reddedilmiştir.

Şekil 1: Hazar Bölgesinin Paylaşımına Dair Prensiplerin Görüşleri (Aslanlı, 2018: 9)

9 Eylül 2000’de Hazar bölgesinin statüsü konusunda Rusya “orta hat” prensibini kabul etmiştir. Bu kararın nedeni; Rusya’nın mali kriz içinde olması, kıyı bölgelerde keşfedilen petrol yatakları, Hazar’ın bölünmesinin engelleyemeyeceğinin Rusya tarafından anlaşılması, Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan’ın Batılı şirketlerle anlaşma yapması ve Rusya’nın etkinliğini kaybetmeye başlamasıdır. Orta hat prensibine göre deniz tabanı ulusal sektörlere bölünmüş ve su üstü ortak kullanıma açılmıştır (Aslanlı, 2018: 9). 2001 ve 2003 yıllarında bu konuda benzer anlaşmalar imzalanmışsa da sorun çözülemediğinden kıyıdaş beş devletin oluşturduğu komisyonun 2004 yılına kadar gerçekleştirdiği 15 toplantı da sorunun kesin çözüme kavuşturulmasına yararlı olmamıştır. 2007’de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Hazar’a kıyıdaş ülkelerin birlikte hareket etmeleri gerektiğini söylemişse de sorunun çözümünde etkili olmamıştır. Hazar’ı statüsü sorununun çözümü 12 Ağustos 2018’de Hazar Denizi’nin Hukuki Rejimine İlişkin Sözleşme’nin imzalanması ile sağlanmış ve Hazar bölgesine deniz veya göl statüsü değil “özel hukuki statü” vermiştir. Hazar Denizi Sözleşmesi; üye ülkelerin ulusal egemenliklerine, toprak bütünlüklerine, ülkeler arasındaki eşitlik ve kuvvet kullanmama ihtimaline dayanarak güvenliği sağlamak, ekonomik işbirliği gerçekleştirmek, çevreyi korumak ve deniz taşımacılığı ile ilgili çerçeve düzenlemedir. Hazar Denizi Sözleşmesi üye ülkelerin ulusal egemenliklerine, toprak bütünlüklerine, ülkeler

arasındaki eşitlik ve kuvvet kullanmama ihtimaline dayanarak güvenliği sağlamak, ekonomik işbirliği gerçekleştirmek, çevreyi korumak ve deniz taşımacılığı ile ilgili çerçeve düzenlemedir. (Kahraman ve Merdan, 2020: 455). Hazar Denizi Sözleşmesi üye ülkelerin ulusal egemenliklerine, toprak bütünlüklerine, ülkeler arasındaki eşitlik ve kuvvet kullanmama ihtimaline dayanarak güvenliği sağlamak, ekonomik işbirliği gerçekleştirmek, çevreyi korumak ve deniz taşımacılığı ile ilgili çerçeve düzenlemedir (Kahraman ve Merdan, 2020: 464).

III. Rus Dış Politikasında Enerji Güvenliğinin Rolü

Rusya coğrafi konumu ile yer altı kaynaklarının zengin olduğu “dünyanın kalbi” olarak nitelendirilebilecek en önemli noktalarından birinde yer almaktadır (Çetinkaya, 2019: 89). SSCB’nin dağılması Avrasya bölgesinde boşluğa ve yeni kurulan bağımsız ülkelerde olduğu gibi Rusya’da da zayıflama ve kargaşaya neden olmuştur (Brzezinski, 2020, 130). Rusya’nın statü kaybı ve sınırlarının daralması dış politika stratejilerinde yenilenme gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Ekonomi alanında liberalleşme politikalarına yönelen Rusya, 1993 yılında enerji sektörü içinde özelleştirmeler yapmaya başlamış ve devlet kontrolü ile özel şirketler kurulmuştur (Baysoy, 2009: 62). Rus dış politikasında 2000 yılında iktidara Vladimir Putin’in gelmesiyle değişim yaşanmış ve keskin çizgileri olan yaklaşımlardan uzaklaşmış, Rusya’nın eski gücünü kazanmasını sağlaması için ulusal çıkar ve jeopolitik geçmişin öne çıktığı güç politikaları izlenmeye başlanmıştır. Putin yönetimi ile başlayan yeni dönemin dış politika söylemleri ve Ulusal Güvenlik Doktrinlerinde Neo-Avrasyacılık’ın etkisi ağırlıklıdır. Neo-Avrasyacılık, temelini klasik Avrasyacılığın Rus kültür ve kimliğinden almıştır. Klasik Avrasyacılık’ın en iyi tanımı 1927’de Prens Nikolai Trubetskoï tarafından yapılan “devletin özünün Rus İmparatorluğu’na dayandığını ve bu topraklarda yaşayanların etnik veta irki farklılıklarına bakılmadan özel bir ulus

olarak değerlendirildiğine” dayanan tanımıdır (İşyar, 2013: 22). Neo- Avrasyacılık ise uluslararası sistemde denge sağlamaya çalışılarak, tüm devletler ile savunma, güvenlik ve ekonomi alanlarında iş birliği ilişkisi geliştirilmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Akgül, 2007: 132). Buna göre, dış politikada Avrupa’ya yönelik yaklaşımının temelinde, Rusya’nın Batılı ulusal kimliği ve yüzyıllarca yıldır süregelen geleneksel ilişkileri yer almaktadır (İşyar, 2013: 129). Başkan Boris Yeltsin, Rus hedeflerini belirleyen Eylül 1995 tarihli bir belge yayınlamıştır. Bu belgeye göre, Rusya’nın ana hedefi, SSCB topraklarında yeni bağımsız olan devletlerin de katılımıyla oluşturulacak devletler arası siyasi ve ekonomik sistemde lider görevini sürdürmesinde desteklenmesinin sağlanmasıdır (Brzezinski, 2020: 153).

10 Ocak 2000’de yayınlanan “*Yeni Ulusal Güvenlik Doktrini*” ve aynı yılın 10 Temmuz’unda yayınlanan “*Yeni Dış Politika Doktrini*”ne uyacak şekilde yürütülen dış politikada Rusya Federasyonu’nun varlığına yönelik herhangi bir iç ve dış tehdide karşı önlemlere yönelik birlik vurgusu yapılmıştır. Ayrıca ayrılıkçı hareketler ve terörizmde artış yaşanması, küresel ekonomi ve dışa bağımlılıkta artış olması ve devletin hakimiyetine ya da bağımsızlığına karşıt etkin hale gelmeye başlayan aktörlerin sisteme dahil olması yeni ve önemli tehdit olarak değerlendirilmeye alınmıştır. Bu tehdide yönelik önlem olarak hem Batı hem de Doğu ile ilişkilerde iş birliğinin öne çıkarılması ve ekonomik çıkarların uluslararası alanda savunulmasına önem verilmesi gerekliliği vurgulanmıştır (Akgül, 2007: 132-133). İlk kez 2003 yılında hazırlanan “*2020’ye Rus Enerji Stratejisi*” belgesi ile Rusya’nın bu alandaki stratejisinin çerçevesi belirlenmiştir. Bu belgeye göre Rus dış politikasının bir unsuru olarak enerji yer almış ve etkin bir enerji stratejisi oluşturulmasının önemi vurgulanmıştır (Çetinkaya, 2019: 93). Hükümet kararı ile kabul edilen bu belgede enerji güvenliğinin tanımı “ülkenin, vatandaşlarının, toplumun, devletin, ekonominin güvenli yakıt ve enerji arzına yönelik tehditlerden korunması durumu” olarak

tanımlanmıştır (Seliverstov, 2009: 3).

Rus dış politikasında enerji güvenliğinin temel unsurları; enerji sektörünün iç ve dış talebi kaliteli ve uygun maliyetli kaynakları kullanarak karşılayabilmesi, tüketicilerin enerji kaynaklarını verimli kullanabilmeleri, enerji dengesinde açık yaratan enerji arzı için toplum tarafından gereksiz harcamaların önüne geçilmesi, enerji sektörünün iç ve dış ekonomik, teknik ve doğal tehditler karşısında istikrarı ve ona yönelik faktörlerin neden olduğu hasarı en aza indirebilme yeteneğidir (Çetinkaya, 2019: 93).

Rusya enerji ihtiyacının tamamını kendisi karşılayabilen bir ülke olduğu için enerji güvenliğine yaklaşımı diğer ülkelerden ayrılmaktadır. Rusya için enerji güvenliğinin temelinde iç ve dış piyasada enerjinin fiyatı ve iletimi açısından uygun olanın tercih edilmesi, üretim esnasında savurganlığın önüne geçilmesi, verimliliğin arttırılması, ekonomik, politik, teknolojik ve doğal krizlere karşı oluşabilecek olumsuz etkilere önlem alınarak dayanaklılık sağlanması anlamına gelmektedir (Erkal, 2018: 73). Rusya’nın ekonomisinde temel etken olan enerji sektöründe kaynakların başka devletin egemenliğine geçmesi büyük bir risktir. Bunu önlemek ve kendisinin dışa bağımlı olmasının önüne geçebilmek için korumacı politikalar izlemiştir (Çetinkaya, 2019: 91). Rusya’nın yakın çevresi olarak tanımladığı ülkelerde yaşanan renkli devrimlerin, üzerinde yarattığı tehdit algısı nedeniyle dış politikasında değişikliğe ve bir anlamda seferberliğe gitmiştir (Gürsoy ve Seyaz, 2015: 203).

İkinci belge ise 2009’da hazırlanan “*2030’a Rus Enerji Stratejisi*”dir. Bu belgede ise bir önceki belgedeki hedefler ile ilgili değerlendirmelere yer verilmiş ve devletin enerji politikasının ilkelere ve ilerleyiş mekanizmalarına odaklanılmıştır (Çetinkaya, 2019: 93-94). Putin’in 2012’de tekrar Devlet Başkanı olması ile dış politikada değişiklik yapılmış, Ulusal Güvenlik Stratejisi 2015’te ve Rusya Federasyonu Enformasyon Güvenliği

Doktrini 2016'da değiştirilmiştir. Bu dönemde Rus dış politikasını şekillendiren en önemli gelişme 2014 yılında yaşanan Ukrayna Krizi'dir. Diğer bir sorun ise Rusya'nın Suriye politikasıdır. Ulusal Güvenlik Stratejisi 2015 yılında kabul edilmiş ve küresel sorunların çözümünde önemli bir aktör olduğu, bu durumunu da uzun süreli stratejisi olarak belirlediğine yer verilmiştir. Ayrıca Ukrayna Krizi'ndeki tutumları nedeniyle ABD ve AB'nin, Avrasya bölgesinde Rusya'nın ulusal çıkarlarını engellediği söylenmiş ve Rusya'ya karşı düşmanlaştırma politikası ile istikrarsızlık yaratılmaya çalışıldığını vurgulamıştır (Özdal, 2021: 3-4). Yine bu belgede Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi sonrasında Avrupa ülkelerinin yaptırımları ve petrol fiyatlarının düşmesi dış politikasında Rusya'nın ekonomisini olumsuz etkilemişken siyasi kazanımları olmasını da sağlayıcı etkide bulunmuştur. Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde güvenlik kavramı, sadece askeri açıdan ele alınmamış iktisadi etkileri ve toplum düzeninin şekillenmesine katkılarına da yer verilmiştir.

IV. Hazar Bölgesinde Enerji Güvenliğinin Sağlanmasına Yönelik Rus Politikaları

Rusya'nın Hazar bölgesine olan yakın ilgisi 16. yüzyıla dayanmaktadır. Tarihsel süreçte de Rusya, Soğuk Savaş'ın bitişine kadar bölgenin en güçlü ve en etkin devleti olmaya devam etmiştir. SSCB'nin dağılması sonrasında yeni bağımsız olan devletlerle Hazar bölgesinin kaynak zenginliğinin ve kontrolünün paylaşılması Rusya Federasyonu açısından kabullenilmesi zor olmuştur (Kelkitli, 2019: 69). Rusya, ilk olarak Hazar'ın ulusal bölgelere bölünmesini istemediğini dile getirerek, eşit paylaşımı ve kaynaklarda ortak egemenlik savını desteklemiştir. Kasım 1994'te Hazar'a kıyıdaş olan ancak henüz sınırları belirsiz, seyir hakları tanımlanmamış yeni bağımsız devletlerin tek başlarına hareket edemeyeceklerini dile getiren Rusya, Azerbaycan ve Kazakistan'ı kendilerine ait boru hatlarını kullanmaya zorlamıştır. Kıyı devletleri Rusya'nın istediği bölünme

savını onaylamasa da eski hamisinin tepkisinden çekinmiş ve enerji projelerinde Rus şirketlerini ağırlıklı olarak kullanmaya başlamıştır.

2000 yılında Devlet Başkanı Putin tarafından enerji stratejisinin önem kazanması Rus dış politikasını şekillendiren temel etkenlerden biri olmuştur. Hazar bölgesini "arka bahçe" veya "yakın çevre" olarak değerlendiren Rusya bölgede etkili devlettir.

Rusya'nın bölgedeki dış politika hedefleri; güvenliğini ve menfaatlerini korumak için dost bir tampon bölge oluşturmak, bölgedeki etnik gerginliklerden kaçınarak istikrarı sağlamak, Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan'a ait enerji kaynaklarından mümkün olduğunca tasarruflu yararlanmak, bölge dışı güçlerin müdahalesini engellemek ve ABD'nin bölgedeki mevcudiyetinin güçlenmesinin önüne geçmektir (Turan, 2010: 53-54).

Enerji kaynaklarda zenginliğini diplomatik ilişkilerinde diğer ülkelere karşı bir silah olarak kullanan Rusya enerji güvenliğini sağlamanın haricinde bir tehdit unsuru olarak kullanmaktadır (Kedikli ve Çiçek, 2020: 92). Aslında 1990'lı yılların sonlarında başlayan enerji mücadelesi bölgedeki ülkelerin silahlanma yarışına girmelelerine neden olmuştur. Bölgeye NATO aracılığıyla dahil olan ABD etkisi ile Rusya donanmasını güçlendirmeye yönelik politikalar izlemiştir. Bunun yanı sıra Dağıstan'da ortak karargah inşa edilmiş, Ermenistan'a S-300 füzeleri yerleştirilmiş, Şanghay İşbirliği Örgütü ve Kolektif Güvenlik Örgütü kurulmuş ve BDT'nin askeri işbirliği revize edilmiştir (Turan, 2010: 51-52). Rusya'nın enerji ithalatında en önemli pazarı Avrupa ülkelerinde kendisinden başka devletlerin etkin olmasını engellemeye çalışmaktadır. Rusya'nın Yakın Çevre Politikası stratejik ve hayati öneme sahiptir. Bu bölgelerdeki politikalarını siyasi, iktisadi ve kültürel olarak üç ana başlık altında oluşturmuştur (Alptekin, 2022: 182). Bu politikanın içinde yer alan ve enerji hatları açısından önemli iki devlet

olan Gürcistan ve Ukrayna ile yaşadığı sorunlar nedeniyle doğal gaz akışını kesmesi Rusya'nın eleştiri almasına ve güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Bu politikalarının temeli Rusya'ya karşın ve onun aleyhine olabilecek hiçbir duruma izin vermeyeceğine dayanmaktadır (Ersungur ve Arpa, 2017: 551). 2008 mali krizinden derinden etkilenen Avrupalı ülkelerin doğal gaz talebinin azalması ve enerji fiyatlarında meydana gelen düşüş, Rusya'nın Hazar bölgesine dair planlarının bozulmasına neden olmuştur (Kelkitli, 2019: 73).

Rusya bölgedeki enerji hatlarının kuzey-güney yönünde olmasını isteyerek kendi aleyhine olan ittifakları engelleyebilecektir. Ayrıca önceden imzalanan ve kendi lehine olan antlaşmalara da işlerlik kazandırma amacındadır (Dugin, 2005: 180). Bölgede beraber etkin olduğu Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi ülkelerin gelecekte kendisine rakip olabileceğini değerlendirdiğinden ikili antlaşmalar yaparak ilişkilerini geliştirme politikası devam etmektedir (Çetinkaya, 2019: 155). Rusya, Temmuz 2005'te Hazar'a kıyıdaş beş devletin tümünün etkin olduğu ortak bölgesel güvenlik ittifakı olarak CASFOR'un kurulmasını önermiştir. Buna göre; ABD'nin Hazar Muhafızlarına karşı girişim olarak tasarlanan CASFOR, Hazar bölgesindeki terör, nükleer silahlanma, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi tehditlere karşı önlem olması amacıyla tasarlanmıştır. Ancak bu proje İran dışındaki kıyıdaş devletlerin desteğini alamamıştır. 18 Kasım 2010 tarihinde Hazar devletleri arasında *Hazar Denizi'nde Güvenlik İşbirliği Anlaşması'nın* imzalanması ile bölgedeki devletlerin ayrıcalıklı konumu yine lenerek, terör, kaçakçılık, yasadışı göç ve korsanlık gibi tehditkar durumlar karşısında ortak mücadele edileceğini vurgulamıştır (Kelkitli, 2019: 78-79). Hazar bölgesinde güvenlik ve istikrarın sağlanması için Rusya, 2000'den beri filosunu genişletme ve geliştirme politikası da izlemektedir. Bu önlemlerin yanı sıra Hazar bölgesinin çevre sorunları ile de ilgilenen Rusya, artan su kirliliği nedeniyle kötüleşmeye başlayan ekolojik durum

ve değerli biyolojik kaynakların yok olması (örneğin mersin balığı) ile de ilgilenerek önlemler almaya çalışmaktadır (Aslanlı, 2018: 18; Kılınc, 2019: 110).

Avrupa devletlerinin gaz ihtiyacının çoğunu tedarik ettikleri Rusya'nın tehditkar ve güvensiz davranışları nedeniyle yeni tedarikçi ve güzergah arayışına girmişlerdir. Günümüzde ise 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya ve Ukrayna arasında başlayan savaş ile enerji güvenliği ve tedarik sorununu yeniden gündeme gelmiştir. Rusya'nın enerji satışına ruble ile ödeme yapılmasını istemesi ve kabul etmeyenlerin Rus Gazı Sözleşmelerinin durdurulacağını söylemesi, enerji kaynağı zenginliğini tehdit unsuru olarak diğer ülkelere karşı kullanmaya başlaması olarak yorumlanmıştır (https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/ekonomi-haberleri/kararnameyi-imzaladi-putinden-ruble-karari_ID1473500/). Avrupa devletleri Ukrayna'ya destek vermiş ve Rusya'ya yönelik yaptırımlara başlamışlardır. Bu yaptırımların altıncı paketinde AB liderleri, Rus enerjisine olan bağımlılıklarını bitirmeye karar verdiklerini açıklamışlardır (<https://www.ntv.com.tr/ukrayna-savasi/rusya-ukrayna-savasinda-70-gun-abden-rusyaya-yeni-yaptirim-paketi-rusyadan-petrol-ithalati-durdurulacak,9p6SpZAeYUyUj3KLH2xRw>).

Sonuç

Hazar, dünyanın ikinci büyük enerji kaynağı zenginliğine sahip bölgesi olması sebebiyle tarihsel süreçte önemini hiçbir zaman kaybetmeyen ve devletlerin egemen olmak için mücadele verdikleri bir havzadır. Bölgede SSCB'nin yıkılması üzerine başlayan beş kıyıdaş devletin ortak ve eşit egemenliği günümüzde de devam etmektedir. Beş devlet arasında en güçlü konumda bulunan Rusya, doğal gaz alanında liderlik kozunu kullanarak enerji piyasalarında aktif rol oynamaktadır.

Hazar'da enerji güvenliğinin sağlanması sadece

bölgedeki kıyıdaş beş ülke için değil buradaki enerjiden yararlanan diğer ülkeler için de büyük önem arz etmektedir. Rusya açısından bölgede başat güç olmak dış politikasının en önemli amaçları arasındadır. Bölgenin en önemli sorunu olan hukuki statüsü, sorunun ortaya çıktığı 1993 yılından çözüme kavuştuğu 2018 yılına kadar ciddi adımlar atılarak incelenmemiştir. Çözüme yönelik 12 Ağustos 2018 tarihli antlaşmaya göre Hazar'daki statü sorunu; göl veya deniz olarak nitelendirilmesine dair durumundan daha karışık ve eşit paylaşımın sağlanması bakımından daha önemlidir. Bunun yanı sıra ayrılıkçı terör örgütlerinin Orta Asya'da sayısının artması da bölgede güvelik sorunları oluşmasına neden olmuştur.

2000 yılında Putin'in Devlet Başkanı olmasıyla Yakın Çevre stratejisi izlenmiş ve komşu ülkelerle iyi ilişkiler geliştirilerek iş birliği içerisinde olunmasına dikkat edilmiştir. Hazar bölgesinde kıyıdaş olmayan ülkelerin etkin olması reddedilmiş, orta hat esasına göre bölünmesi kabul edilmiştir. Eşit paylaşım ve ortak egemenlik konusunda başlangıçta zorluk çeken Rusya'nın düşmanca yaklaşımından çekinen kıyıdaş ülkeler enerji sektöründe Rus şirketler ile çalışmışlardır. Bölgeye ABD'nin NATO aracılığıyla dahil olması Rusya'yı rahatsız etmiş ve politikalarında değişikliğe neden olmuştur. Bölgedeki çevresel sorunlarla da ilgilenen Rusya, su kirliliğinin önlenmesi ve biyolojik çeşitliliğin korunması için önlemler almıştır. Enerji alanındaki liderliğini diplomasi alanında diğer ülkeler için tehdit unsuru olarak kullanmış ve günümüzde yaşanan sorunlarda da bu politikasına devam etmektedir.

Kaynakça

- ___https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/ekonomi-haberleri/kararnameyi-imzaladi-putinden-ruble-karari_ID1473500/
- ___<https://www.ntv.com.tr/ukrayna-savasi/rusya-ukrayna-savasinda-70-gun-abden-rusyaya-yeni-yaptirim-paketi-rusyadan-petrol-ithalati-durdurulacak,9p6SpZAeYEyUhJ3KLH2xRw>
- ___“Overview of Oil and Natural Gas in the Caspian Sea Region”, *EIA*, https://www.eia.gov/international/content/analysis/regions_of_interest/Caspian_Sea/caspian_sea.pdf
- ___https://tasam.org/tr-TR/Icerik/241/buyuk_orta_asya_projesi_ve_ikinci_buyuk_oyun
- Akgül, F. (2007). “Rusya’nın Putin Dönemi Avrasya Enerji Politikaları’nın Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkileri”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 3(5), 129-155.
- Alptekin, G. (2022). “Rusya’nın Yakın Çevresini Koruma Politikası ve Soğuk Savaş İzlenimleri (2008 Rusya- Gürcistan Savaşı ve 2014 Ukrayna Krizi)”, *ResearchStudies Anatolia Journal* 5(1), 164-204.
- Amirbek, A. (2011). “Yeni Büyük Oyun “Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya’nın Değişen Jeopolitiği”, *Gazi Akademik Bakış* 5(9), 297-298.
- Aslanlı, K. (2018). Hazar Denizi’nin Jeopolitik ve Jeoekonomik Konumu: Enerji, Taşımacılık, Hukuk ve Çevre Boyutları. *İran Araştırmaları Merkezi*, 5-20.
- Barton, B. vd., “Introduction: The Growth of Concern For Energy Security”, Der.: Barry Barton vd., *Energy Security: Managing Risk in an Dynamic Legal and Regulatory Environment*, New York: Oxford University Press, 2004.
- Baysoy, E. (2009). “Rusya, AB, ABD İlişkileri Bağlamında Enerjinin Ekonomi Politikası ve Küreselleşmenin Jeopolitiği”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 5(10), 59-82.
- BP Statistical Review of World Energy 2021.
- Brzezinski, Z. (2020). *Büyük Satranç Tahtası*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Carjaval, A. B. F., Rodríguez-Fernández L., Tejada V. F. D. (2022). “Improving The Concept of Energy Security in An Energy Transition Environment: Application to The Gas Sector in The European Union”, *The Extractive Industries and Society* 9(0), 1-9.
- Çelikpala, M. (2014). “Enerji Güvenliği: NATO’nun Yeni Tehdit Algısı”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 10(40), 75-99.
- Çetinkaya, Ş. (2019). *Enerji Güvenliği Rusya-Batı Gerilimi ve Türkiye (1997-2016)*. Ankara: Gece Akademi.
- Dugin, A. (2005). *Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım* (Çev.: Vügar İmanov). İstanbul: Küre

Yayımları.

Efegil, E. ve Özsvaş S. (2013). "Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Jeostratejik Önemine Genel Bakış: Türkiye Avrupa Birliği ve Uluslararası Petrol Şirketleri". *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 1(1), 43-61.

Erkal, H. Y. (2018). "Enerji Güvenliğine Yönelik Tehditler ve Enerji Güvenliği Politikalarındaki Değişim". *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2(2), 63-78.

Ersungur, M. ve Arpa, A. T. (2017). "Hazar Bölgesi ve Rusya'nın Bölgedeki Rolü". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 31(3), 543-554.

Güdül, S. Ve Labib Raof, F. (2020). "Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun'un Anahtarı: Afganistan". *Bölgesel Araştırmalar Dergisi* 4(2), 13-46.

Gürsoy, S. İ. ve Seyaz, A. (2015). "Rusya'nın Enerji Politikaları: Dar Etkiden Geniş Etkiye Geçiş". *Enerji Diplomasisi* (Edi.: Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım). İstanbul: Beta Yayınları, 193-214.

İşyar, Ö. G. (2013). *Avrasya ve Avrasyacılık*. Bursa: Dora Yayınları.

Kahraman, F. Ş. ve Merdan, A. S. (2020). "Hazar Denizi'nin Hukuki Statüsü". *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 11(21), 434-468.

Karataş, H. (2022). "Examination of Energy Security in Context of Supply, Demand and Transition Security". *The Journal of SDE Academy* 2(5), 40-69.

Karatayev, M. ve Hall, S. (2020). "Establishing and Comparing Energy Security Trends in Resource-rich Exporting Nations (Russia and the Caspian Sea Region)". *Resources Policy* 68(0), 1-10.

Kedikli, U. ve Çiçek, Y. (2020). "Bölgesel ve Küresel Güçlerin Enerji Politikalarının Hazar 'Denizi' Uyuşmazlığına ve Çözümüne Yansımaları". *Bölgesel Araştırmalar Dergisi* 4(2), 76-120.

Kelkitli, F. A. (2019). "Russia's Caspian Policy: Efforts to Hold Ground in a Contested Region". *Gazi Akademik Bakış* 12(24), 67-89.

Kılınç, S. (2019). "Orta Asya'da Çevre Sorunları". *Trakya Üniversitesi SBE. Uluslararası İlişkiler A.B.D. Yüksek Lisans Tezi*.

Kocaman, M. E. (2018). "Hazar Havzası'nda Enerji Güvenliği ve Enerji Jeopolitiği". *Adnan Menderes Üniversitesi SBE Dergisi* 5 (3), 152-171.

Kocaman, M. E. (2018). "Hazar Havzasının Hukuki Statüsü". *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi* 9(1), 99-114.

Seliverstov, S. (2009). "Energy Security of Russia and the EU: Current Legal Problems". *Note de*

I'Ifri, Avrupa Yönetişimi ve Enerji Jeopolitiği, 1-18.

Özalp, M. (2015). "Ukrayna Krizi Ekseninde Türkiye ve AB Enerji Güvenliği". *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 16(1), 103-118.

Özdal, H. (2021). "Putin Döneminde Rusya'nın Güvenlik Doktrinleri". *Güvenlik Yazıları Serisi*, No. 56, 1-10.

Özel Özcan, M. S. (2020). "Enerji Kaynağı Mücadelesi ve Enerji Güvenliği". *Uluslararası Güvenlik&Gelenekselden Güncele Bir Gündem Analizi* (Edi.: Emre Çıtak- Sami Kiraz). Ankara: Orion Kitabevi, 355-380.

Turan, A. P. (2010). "Hazar Havzası'nda Enerji Diplomasisi". *Bilge Strateji Dergisi* 2(2), 43-72.

Extended Summary

Energy is one of the most important needs for states and societies to continue their lives. Although energy resources have always kept their importance in the historical process, they are even more important today due to globalization and the increase in production for the industry. States are increasing their desire to have energy resources so that they can continue their development in the fields of industry, technology and economy. The state, which has energy in the globalizing world, gains power and superiority over other actors in the system. The power struggle over energy resources has also created new problems such as protecting energy, ensuring the security of transmission routes, and establishing price balance. The concept of energy security, which emerged as a result of these factors, was included in the literature with the oil crisis in 1973. Although various definitions have been made, energy security in general terms; it can be defined as providing uninterrupted and continuous energy supply, affordable pricing and minimizing the damages of environmental factors. States have caused a change in the international system by making the energy field their priority in making foreign policy decisions. Problems in the field of security have also changed the energy policies of states. The concept of energy security; in addition to the supply and demand relationship, factors such as physical factors, production costs, technology and political developments affect it. External dependence on energy resources and depletion of resources appear as important problems in every period of the historical process. Other current problems affecting energy supply security are conflicts that deeply affect the international system, the increase in energy prices, the decrease in fossil fuels, the inadequacy of alternative sources to meet the needs, and global warming. Energy is not evenly distributed over the world. The Caspian region is the second richest region in the world's energy reserves after the Middle East. The Caspian, located in the middle of Eurasia, the largest continent of the world, which has three quarters of the world's energy resources and where 75% of the world's population lives, has maintained its importance throughout history. The region has oil and natural gas reserves as well as being in the middle of Central Asia, the Caucasus and Mesopotamia and being on the route of migration routes. The region, which has about 16% of the world's oil reserves and about 9% of the world's natural gas reserves, is considered as "resource rich" due to the export value of its non-renewable resources being greater than 25%. The Caspian region has caused conflict between states due to its geostrategic location from the past to the present. The "Great Game" between Tsarist Russia and the British Empire in the 19th century was aimed at dominating the Caspian region. The disintegration of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) and the independence of the states in the region increased the importance of the Caspian region and caused the attention of the active actors in the international system to focus on the region. The policies of Russia, which is the most important actor in the region, directly affect the riparian states in the region. Especially Russia's use of energy as a trump card or a threat against other countries in foreign policy is one of the problems in ensuring security in the region. Other problems are the arms race between the states in the region and the increase in terrorist incidents after 9/11. With the start of the The New "Great Game" after the terrorist incident in the United States of America (USA) on September 11, 2001, the importance of the Caspian region and energy security has emerged once again. One of the most important issues in the historical process of the region is undoubtedly the problem of determining its status. Determining which sea or lake status will be evaluated is a controversial issue in terms of legal, political and economic aspects. Although various agreements have been made throughout history regarding the status of the Caspian and the sharing of resources, the Caspian has been given a "special legal status" with the Convention on the Legal Regime of the Caspian Sea signed on 12 August 2018. Russia is one of the most effective powers of the international system with its important position described as "the heart of the world". It has struggled to dominate the Caspian region since the 16th century. Having to share the Caspian with the independent states after the collapse of the USSR was not an easily acceptable situation for Russia. Vladimir Putin, who became president in 2000, has made the energy field one of his priorities in foreign policy. The main lines of Russia's policies towards the region are; to protect its security and interests, to create a stability order by preventing ethnic conflicts, to prevent the intervention of foreign powers in the region and to reduce the influence of the USA. In addition to these, it is known that Russia has made energy a threat in foreign policy. Especially European states get most of their energy needs from Russia. Russia does not want to lose this advantage and plans its energy lines to its own benefit. By making bilateral cooperation agreements with the states in the region, it tries to prevent the establishment of alliances that could rival it.